

NOVI ZAVJET U HRVATSKOM RUHU

Nada Babić, *Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. st., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018.*

O disertaciji¹ Nade Babić, objavljenoj pod naslovom *Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. stoljeća*, govorilo se i još će se govoriti jer zavrjeđuje iznimnu pozornost kulturne javnosti. Iako se u naslovu najavljuje obrada teme tijekom određenoga, relativno kratka razdoblja, autorica već u uvodnoj trećini svoje knjige daje iscrpan povijesni pregled prijevoda biblijskih tekstova na hrvatski jezik – od lekcionara iz sredine 15. stoljeća do naših dana kada, mimo objavljenih ili najavljenih cjelovitih prijevoda Biblije sa specifičnim pristupom tekstu, nastaju također prijevodi na kajkavski i čakavski idiom.

Mene je zapala čast i zadovoljstvo da u ovoj prigodi, na poziv autorice, kažem nekoliko riječi o prevoditeljskoj praksi općenito. Unaprijed sam pristao govoriti o toj temi, prije nego što sam vidio knjigu o kojoj je riječ, oslanjajući se na dugogodišnje vlastito iskustvo i na činjenicu da se o tom književnom području općenito malo govori i još manje zna. Ali kada sam dobio knjigu u ruke i vidio što je autorica napisala te kako je pristupila tomu pitanju, malo je reći da sam se ugrizao za jezik. Nisam očekivao da će Nada Babić u trećem, posljednjem dijelu svoje disertacije, pod naslovom *Prevoditeljski postupci*, imati jedanaest podnaslova, od toga devet razina, a unutar toga još ukupno četrdeset šest podpodnaslova – od tolike teorijske razuđenosti meni se zavrtilo u glavi.

Preveo sam stotinjak knjiga među kojima se nerijetko mogu naći temeljna djela iz raznih književnosti zapadnoga svijeta. Dovoljno je spomenuti imena kao što su Dante, Rabelais i Shakespeare, ili naslovi kao što su *Beowulf*, *Pjesma o Rolandu* i *Pjesma o Cidu*, da se vidi koliko iskustva imam u tome poslu. Razumije se da sam pritom morao poštivati običaje i metode s kojima se svaki prevoditelj nužno upoznaje i nesvjesno ih usvaja. Ali kako nikada nisam sustavno proučavao teoriju prevođenja, našao sam se odjednom pred neprohodnom šumom stručnoga nazivlja.

Poznato mi je bilo doduše raspravljanje o bliskosličnosti vrsta riječi, o promjeni glagolskoga vida, o arhaiziranju rječnika, o zamjeni imperfekta i aorista perfektom, o uzajamnim zamjenama vrsta riječi, o razdvajanju i spajanju rečenica... Ali što znače ovakvi opisi – primjerenost biblijskom surječju, umetanje samoznačnica, sažimanje predikatā, stupanj obaveznosti objekta, zamjena sročnoga atributa? I zatim se nabrajaju retoričke figure kao što su adinaton, alegoreza, anakolut, antimetabola, paregmenon i slično. Priznajem, to mi je bila *terra incognita* i pouzdano sam znao da će ona, koliko se mene ticalo, ostati i dalje neistražena.

Ovim posipanjem pepela po svojoj glavi želim samo istaknuti koliko je truda uložila Nada Babić dok je isticala i primjerima podkrjepljivala nazivlje koje tako nemilosrdno secira svaki prijevod. Neupućenu čitatelju moglo bi se čak učiniti da je za savršeno književno prevođenje (kojemu se i dalje osporava stvaralački i umjetnički karakter) dovoljno poznavati to mnoštvo latinizama i grecizama.

Ali, dopustite mi da kažem nešto o svojem odnosu prema višestrukim prijevodima djela iz klasične književnosti, jer o tome je ovdje riječ. Često se čuje tvrdnja koja se olako iznosi kao neosporna istina, a otprilike

¹ Doktorska disertacija *Poredbeni analiza hrvatskih novozavjetnih prijevoda od početka 20. stoljeća* obranjena je 19. rujna 2017. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

glasi ovako: „Svaka generacija ima potrebu i pravo na novi prijevod klasika.“ Mislim da se pritom zaboravljaju postaviti dva osnovna pitanja i da na njih posebice treba odgovoriti u slučaju naroda s tegobnom poviješću i nevelikim brojem pučanstva kakav je hrvatski narod.

Kad se dakle prosuđuju različiti prijevodi klasika i time opravdava potreba za novim prijevodima, ponajprije držim da je važno razmotriti kakvo je bilo stanje nacionalnoga jezika u vrijeme njihova nastanka. U doba kada nisu postojali rječnici ni gramatike, kada su se izvorna književna djela na hrvatskom jeziku mogla nabrojiti na prste, kada ni prijevodni korpus nije bio nimalo bogatiji, svaki prijevod biblijskoga teksta bio je dragocjen i najbolji mogući u zadanim okolnostima. Svaki takav prijevod imao je svoje vrline i mane, ali pridonosio je učvršćivanju i obogaćivanju budućega standarda. Tako je bilo u svim europskim jezicima, ali taj proces nije svugdje počinjao u isto vrijeme niti se razvijao jednakom brzinom. Za hrvatski jezik možemo kazati da je tek na početku 20. stoljeća napokon dosegnuo razinu koja omogućuje prijevode trajne vrijednosti, gotovo adekvatne izvornicima. Za takve prijevode sigurno ne vrijedi onaj zahtjev da novim generacijama treba podastirati nove varijante. Taj visoki cilj ostvario je Kombol prijevodom Božanstvene komedije i prije njega Maretić (uz kasniju Ivšićevu pomoć) prijevodom Homera.

I sad smo načeli drugo pitanje – kakav nam prijevod mogu dati pojedini prevoditelji? Odgovor nije nimalo jednostavan, kao što uvijek biva kad se procjenjuje umni rad. Kvaliteta prijevoda ovisi o mnogo čemu: o poznavanju obaju jezika, o učenosti i načitanosti, o sposobnosti pojedinca da bezbol-

no „uklopi“ svoj rad u domaću književnost, zatim o nužno potrebnjoj darovitosti, ali nadasve o velikom trudu. I da više ne duljim... Sve spomenuto, i mnogo više toga, potrebno je da se ostvari trostruk cilj kojemu treba težiti u prevođenju: vjernost, ljepota, razumljivost. Neskromno ću kazati da ja odavno imam svoje „pravilo trojno“: prvo, nastojao sam uvijek da mi prijevod bude što vjerniji izvorniku, ali ne na štetu ljepote; drugo, nastojao sam da mi prijevod bude što ljepši po mjerilima hrvatskoga jezika, ali ne na štetu vjernosti izvorniku i treće, nastojao sam da mi prijevod bude nadasve jasan i razgovijetan, pa makar to išlo pomalo na štetu i vjernosti i ljepote.

Vraćajući se napokon našoj raspravi, spominjem da sam čitao razne prijevode biblijskih tekstova na hrvatski jezik. Zahvaljujući djelu Nade Babić mogao sam ih na mnogo kritičnih mjesta uspoređivati. Pritom, držeći se neizbježno spomenutoga pravila, vidio sam da se ti prijevodi bitno razlikuju od slučaja do slučaja. Ne govoreći ništa o vjernosti (jer za to nisam sposoban), čini mi se da su neki prevoditelji dosegli zavidnu razinu razumljivosti i ljepote, ostvarivši po svoj prilici deifinitivne rezultate, dok nekim ipak treba blagonaklono poželjeti više uspjeha u radu.

Mate Maras

Govor održan 26. rujna 2018. u dvorani Vijećnice Nadbiskupijskoga pastoralnog instituta u Zagrebu, na predstavljanju knjige Nade Babić: Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. st., u sklopu Međunarodnoga znanstvenog skupa „Hrvatski prijevodi Biblije“ i obilježavanja 50. obljetnice Zagrebačke Biblije.

OBLJETNICE

**ŠTO NAM ZNAČI RUSKI
KROATIST ARTUR RAFAELOVIČ
BAGDASAROV?**

Osim prigodne zdravice u povodu 60. obljetnice života ruskog slavista i kroatista Artura Rafaeloviča Bagdasarova¹ koju smo dužni bar simbolično podići, prilika je da postavimo sebi samima pitanje: što nam danas znači Artur Rafaelovič Bagdasarov? Inina nagrada koja je prije skoro jednog desetljeća svratila pozornost na njega, kao promicatelja hrvatskog jezika u Rusiji, tek se iz današnje perspektive može sagledati u punom značenju. A. Bagdasarov nagradu je shvatio kao obvezu i praktično je od tada postao ne samo promicatelj hrvatskoga jezika u Rusiji, gdje u Moskvi predaje hrvatski jezik i sociolingvistiku, nego je postao promicatelj hrvatskog jezika u Hrvatskoj. Nijedan strani kroatist nije napisao toliko problemskih tekstova na hrvatskom jeziku kao A. Bagdasarov. Zbog toga zaslužuje više

od Inine nagrade. Od svih slavista i kroatista najprisutniji je kako u stručnim časopisima tako u tiskovinama i na portalima, uvijek na istoj crti: zagovora gledišta kako hrvatska jezična norma ima pravo na potpuni suverenitet, kako hrvatski narod ima suvereno pravo nazivati svoj jezik hrvatskim. Na tom tragu njegov je posljednji tekst objavljen 23. rujna na portalu HKV-a: Otišao ‘srpskohrvatski’, dolazi ‘štokavski’. U tom tekstu A. Bagdasarov nije samo jasno upozorio kako bi neki hrvatski jezik ponovno željeli vratiti u „srpski jezični logor“, nego je pokazao svu snagu logičnog uma, naspram dr. sc. Roberta Hodela, švicarskoga slavista, stručnjaka za srpsku i rusku književnost, profesora na Institutu za slavistiku Sveučilišta u Hamburgu, koji je na 16. međunarodnom kongresu slavista u Beogradu, izrazivši zabrinutost za opstanak nacionalnih jezika, lakonski ustvrdio kako „nisu podělili štokavski jezik“ jer je po njegovu mišljenju to jedan jezik. Objasnjavajući takvo gledište, dr. Hodel kaže da to nisu učinili prvo iz praktičnih razloga, jer bi se smanjio broj studenata, a s druge strane, kako tvrdi, ako ste sposobni čitati „delo hrvatskog autora u originalu, ne vidim zašto istovremeno ne biste mogli da se bavite i srpskom i hrvatskom književnošću“. Podsjećajući švicarskog slavista na hamburškoj katedri kako u sporazumu o hrvatsko-njemačkoj kulturnoj suradnji još iz 1997. jasno stoji kako je potrebno „širenje i poboljšanje znanja hrvatskog i njemačkog jezika u školama, na visokim školama i drugim obrazovnim ustanovama, uključujući ustanove za obrazovanje odraslih“, Bagdasarov pita što se u međuvremenu dogodilo – imali smo naziv hrvatski jezik, a sada netko hoće promijeniti taj naziv u štokavski jezik. I još da podsjetimo na njegov zaključak, a taj je nedvosmišlen: „Hrvatski jezik nije u prošlosti, a ne će

¹ Artur Rafaelovič Bagdasarov (Baku, 2. prosinca 1958.) ruski je slavist i kroatist. Studirao je slavistiku u Sankt Peterburgu, od 1976. do 1981., a 1992. doktorirao je s temom o razlikama između hrvatskoga i srpskog jezika, osobito onima na leksičkoj razini. U Moskvi predaje hrvatski jezik i sociolingvistiku. Prvi u Rusiji objavljuje knjige o hrvatskome jeziku. Iz njegove bibliografije vrijedi izdvojiti: Rusko-hrvatsko-srpski/hrvatsko-srpsko-ruski rječnik razlika (1998.), Hrvatsko-ruski rječnik (1999., 2003., 2007.), Hrvatski razgovornik (2006.), Hrvatska slovnica (2006.), Hrvatski književni jezik druge polovice 20. stoljeća (2004.), Kratki gramatički vodič (2006.), Hrvatski književni jezik i njegove norme (2010.), Hrvatski jezik (2011.), Elementarna gramatika hrvatskoga jezika (2012.), Hrvatsko-ruski rječnik (2013.), Pogled iz Rusije (2014.), Armenija – domovina svetoga Vlaha (2015., u suautorstvu s V. Lupi- som), Armenske poslovice (2016.).